

Irvin D. Yalom in Robert L. Brent

Pozabiti za pol stoletja?³

I'm Calling the Police

I.

Poslovilni banket petdesete obletnice medicinske fakultete se je bližal h koncu. Moj stari prijatelj Bob Brent, edini še živeči iz študentskih dni, mi je nakazal, da se želi pogovoriti z menoj. Čeprav sva izbrala različni specializaciji, on srčno kirurgijo, jaz pa zdravljenje zlomljenih src s pogovorom, se je med nama spletla tesna vez in vedela sva, da doživljenjska. Ko me je Bob prijel za roko in me potegnil na stran, sem vedel, da mi želi povedati nekaj zelo pomembnega. Bob se me je redkokdaj dotaknil. Mi, psihiatri, opazimo takšne zadeve. Nagnil se je k mojemu ušesu in hripavo zašepetal:

»Nekaj zelo hudega se dogaja ... Preteklost me preganja ... Obe moji življenji, nočno in dnevno, se združujeta. Moram se z nekom pogovoriti.«

Razumel sem ga. Bob je svoje otroštvo prestopal v madžarskem holokavstu in od takrat dalje živel dvojno življenje: podnevi je bil prijazen, predan in neutrudljiv srčni kirurg, ponoči pa so mu sanje preplavljali grozoviti spomini. O njegovem dnevnem življenju sem vedel prav vse, medtem ko mi v času najinega petdesetletnega prijateljstva ni razkril ničesar o svojem nočnem življenju. Nikoli ga nisem slišal neposredno prositi za pomoč. Bob je bil samozadosten, skrivnosten in nenavaden. Ta Bob, ki mi je sedaj zašepetal na uho, pa je bil drugačen. Prikimal sem mu. Bil sem zaskrbljen in hkrati radoveden.

Bilo je precej nenavadno, da sva na medicinski fakulteti sploh postala prijatelja. Že to bi naju moralo razdvajati, da je bil priimek Brent pod črko »B«, Yalom pa pod črko »Y«. Študentje medicine običajno sklepajo prijateljstva s kolegi iz njihovega dela abecede: na obdukcijske, laboratorijske in klinične vaje so razporejeni po abecednem redu; jaz sem najpogosteje pohajkoval s skupino od S do Z – Schelling, Siderius, Werner, Wong in Zuckerman.

3 Gre za prevod teksta Yalom, I. D., Brent, L. R. (2011). *I'm Calling the Police*. New York: Basic Books. Upoštevana je bila tudi madžarska različica Yalom, I. D., Brent, L. R. (2012). *Szólok a rendőrnök*. Budapest: Park Könyvkiadó (prev. Székely János). Prevedla sta ga Aleksandra Portir in Zoltan Pap.

Morda je bilo to zaradi Bobovega nenavadnega videza. Njegove živo modre oči so me privlačile od samega začetka. Še nikoli nisem spoznal tako tragičnega in v daljavo zazrtega pogleda, pogleda, ki se je spogledoval z mojim pogledom, pa vendar se z njim ni nikoli zares srečal. Njegov obraz ni bil običajno ljubeč, bil je oglat, poln ostrih koticov in celo nos, brada ter ušesa so bili ostri. Njegov obraz je bil bled in poškodovan z britvijo. Pomislil sem: nič sonca, nič korenja, nič telovadbe.

Njegova oblačila so bila zmečkana, barva težko opisljiva, nekakšna sivo-rjava (nikoli ga nisem videl nositi svetlih oblačil). Kljub temu je pritegnil mojo pozornost. Ženske sem slišal govoriti, da je bil mikavno nezanimiv. Neustavljivo je malce pretirano, morda prej zapeljiv. Da, navdušil me je: na washingtonskem podeželju, v srednji šoli in na fakulteti nikoli nisem spoznal nekoga tako odtujenega, kot je Bob.

Najino prvo srečanje? Dobro se ga spomnim. Učil sem se v knjižnici medicinske fakultete, kjer je Bob preživel večere z iskanjem literature za učbenik patologije profesorja Robbinsa (temu učbeniku je bila usojena svetla prihodnost, generacije zdravnikov po vsem svetu so se učile iz njega in se učijo še danes). Nekega večera se je sprehodil mimo mene in me seznanil, da sem se že dovolj učil za jutrišnji izpit iz nefrologije.

»Želiš zaslužiti nekaj denarja?« je vprašal. »Robbins mi je dal veliko preveč dela, potrebujem malo pomoči.«

Na ponudbo sem se nemudoma odzval. Poleg žepnine, ki sem jo pridobil s prodajo krvi in sperme – kar je tradicionalni hitri vir zaslužka študenta medicine – sta me popolnoma podpirala starša z dohodkom njune trgovine z živili.

»Zakaj jaz?« sem vprašal.

»Opazoval sem te.«

»In?«

»Morda imaš potencial.«

Kmalu sva skupaj preživljala tri do štiri večere na teden; v knjižnici Medicinske fakultete Univerze v Bostonu, kjer sva delala za dr. Robbinsa, ali pa v mojem stanovanju, kjer sva se ali pogovarjala ali pa učila. Učil sem se predvsem jaz, Bob ni deloval tako, kot da bi potreboval učenje. Poleg tega ga je docela zaposlovala tudi pasjansa, ki jo je igral ure in ure. Včasih je trdil, da igra za prvenstvo New Englanda, drugič za svetovno prvenstvo.

Kmalu sem izvedel, da je bil vojni begunec, ki je preživel holokavst. Kot begunec je pri sedemnajstih letih sam našel pot v Boston.

Zamišljal sem si sebe pri sedemnajstih – obkrožen s prijatelji, objet z družino, okupiran s širokimi kravatami, svojim nerodnim plesom in politiko dijaškega društva. Počutil sem se naivnega, mehkužnega in mlahavega.

»Kako ti je uspelo, Bob? Kdo ti je pomagal? Si govoril angleško?«

»Niti besede. Z izobrazbo, ki ustreza osemletki, sem začel obiskovati bostonsko latinsko srednjo šolo, leto pozneje postal bruc na Harvardu, nato pa sem nadaljeval študij na medicinski fakulteti.«

»Ampak kako? Mene zagotovo ne bi sprejeli na Harvard, če bi se prijavil. In kje si živel? In s kom? Pri podpornikih? Sorodnikih?«

»Tako veliko vprašanj. Vse sem naredil sam – to je moj odgovor.«

Spominjam se podelitve diplom, kjer so me obkrožali bližnji, moja starša in žena z najinim otrokom, tam daleč ob strani pa sem opazil Boba, kako stoji sam, se nežno pozibava na petah in stiska svojo diplomu. Po diplomiranju je začel s pripravištvom, nato s specializacijo iz splošne kirurgije, zatem pa s specializacijo iz torakalne in kardiokirurgije. Dan po končani specializaciji mu je bilo ponujeno delovno mesto predstojnika kardiokirurgije v bostonski učni bolnišnici, pet let kasneje pa je postal profesor kirurgije in predstojnik katedre za torakalno in kardiokirurgijo na bostonski univerzi. Publiciral je s poblaznelo hitrostjo, neutrudljivo predaval in operiral. Bil je prvi na svetu, ki je bolniku vsadil delno umetno srce in mu omogočil dolgotrajno preživetje. Ob vsem tem pa je bil popolnoma sam – vse svoje bližnje je izgubil v holokavstu.

Toda o svoji preteklosti nikoli ni spregovoril ničesar. Žarel sem od radovednosti, saj nikdar nisem spoznal nikogar, ki bi osebno izkusil grozote taborišč. Vendar me je vsakokrat, ko sem ga o tem povprašal, odpravil z besedami, češ da sem vojerist.

»Če se boš lepo obnašal, ti bom morda povedal več,« me je dražil. Lepo sem se obnašal, a minila so leta, preden je bil pripravljen odgovoriti na moja vprašanja o vojni. Ko sva vstopila v šestdeseta leta, sem pri njem opazil spremembo. Deloval je mnogo bolj odprt in pripravljen za pogovor. Leta so minevala, on pa si je vse bolj želel z mano podeliti pretekle vojne grozote.

Toda, ali sem bil pripravljen prisluhniti? Sem sploh kdaj bil?

Šele potem, ko sem začel s specializacijo iz psihiatrije in z lastno analizo ter osvojil nekatere subtilnosti medsebojne komunikacije, sem doumel nekaj bistvenega o svojem odnosu z Bobom: o svoji preteklosti ni molčal le Bob, temveč tudi sam o njej nisem želel vedeti ničesar. Skrivoma sva sodelovala v dolgem molčanju.

Spominjam se, da sem kot najstnik gledal poročila o osvoboditvi taborišč; postajalo mi je slabo, bil sem otrpel in zgrožen. Hotel sem videti, čutil sem, da moram gledati. To je bilo vendar moje ljudstvo – moral sem gledati. Ampak kadarkoli sem gledal, sem bil globoko pretresen in vse do danes ne zmorem zatreti vdora vseh teh surovih predstav: bodeča žica, dim krematorijev, nekaj preživelih in okostnjakom podobnih figur v črtastih cunjah. Imel sem

srečo, saj bi tudi jaz lahko postal eden izmed teh okostnjakov, če moji starši ne bi zapustili domovine, še preden so nacisti zavzeli oblast. Najstrašnejše izmed vseh pa so se mi zdele predstave o buldožerjih, ki so premikali ogromne gore trupel. Med temi trupli so bili tudi moji družinski člani: sestra mojega očeta, ki je bila umorjena na Poljskem, ter z njo tudi žena in trije otroci mojega strica Abeja, ki je pripotoval v ZDA leta 1937. S seboj je želel pripeljati tudi svojo družino, vendar mu je za to žal zmanjkalo časa.

Predstave so v meni sprožile toliko groze in z besom prežetih fantazij, da sem jih komajda lahko prenašal. Ko so se ponoči pojavile v mojih mislih, je bilo spanca konec. Bile so neizbrisljive, nikoli niso zbledele. Še preden sem spoznal Boba, sem se odločil, da takšnih predstav ne bom več dodajal v moj miselni portfolio in se začel izogibati filmov ter opisov o holokavstu. Od časa do časa sem se poskušal odraslo soočiti z zgodovino, vendar mi ni nikoli uspelo. Prisilil sem se v obisk kina, da bi si kasneje ogledal filme, kot so Schindlerjev seznam [Schindler's List] in Sofijina izbira [Sophie's Choice], vendar sem vsakokrat zapustil dvorano in se ponovno odločil, da se bom v prihodnje izogibal takšni bolečini.

Bob je z mano podelil nekaj incidentov in ti so bili zastrašujoči. V spomin se mi je vtisnila zgodba, ki mi jo je povedal pred dvajsetimi leti, o njegovem bližnjem prijatelju Miklosu. Bob je pri štirinajstih letih živel v Budimpešti, se izdajal za kristjana in sodeloval v uporniškem gibanju. Naletel je na Miklosa, ki ga ni videl že mesece. Nad videzom svojega prijatelja je bil pretresen: bil je sestradan in raztrganih oblačil, kot da bi ravnokar pobegnil iz geta ali zapustil vlak, ki pelje proti Auschwitzu. Miklosa je opozoril, da ga bodo na tak način nacisti nedvomno hitreje ugrabili. Prepričeval ga je, naj gre z njim in sprejme začasno prebivališče, neka lepša oblačila in lažne krščanske osebne dokumente. Miklos je prikimal in rekel, da mora najprej nekam oditi, a se bo čez dve uri vrnil na taisto mesto. Bob ga je ponovno opozoril na nevarnost in prosil, naj gre nemudoma z njim, vendar je Miklos vztrajal, da se mora z nekom nujno srečati.

Tik pred njunim srečanjem so zaradi letalskega napada zatulile sirene in ulice so se izpraznile. Čez devetdeset minut so sirene naznanile, da je nevarnost mimo in Bob je prihitel na mesto srečanja, vendar se Miklos ni nikoli prikazal.

Po vojni mu je Karoly Karpati, stari učitelj športne vzgoje, zaupal Miklosevo usodo. Karoly Karpati je bil Jud, ki se ga protijudovski zakoni niso zadevali, saj je za Madžarsko osvojil zlato medaljo v rokoborbi na Olimpijskih igrah v Berlinu. Tik po tem, ko so sirene naznanile, da je nevarnost mimo, je Karpatijeva žena zapustila zaklonišče in zagledala skupino nacistov, ki so mladega fanta zvlekli v predddverje njenega stanovanjskega poslopja. Prepoznala je Miklosa in ga opazovala z razdalje. Slekli so mu hlače in opazili, da je obrezan ter ga nekajkrat ustrelili v trebuh. Miklos je strašno krvavel, vendar je ostal pri zavesti in rotit

za vodo. Gospa Karpati mu je želela ponuditi nekaj vode, vendar so jo nacisti odrinili (v)stran. Približno uro ali dve se je še skrivala na vidni razdalji, dokler ni Miklos izkrvavel do smrti. Bob je pripoved zaključil na zanj značilen način: sebe je krivil, ker svojega prijatelja Miklosa ni prisilil, naj gre nemudoma z njim.

Ta zgodba me je preganjala več let. Miklosev umor se je vedno znova pojavljal v moji domišljiji, zaradi česar sem prebedel številne noči z razbijajočim srcem. Najini sošolci so počasi zapuščali prizorišče naše skupne obletnice in se poslavljali s »kmalu se vidimo« in »oglasil se kaj«. Medtem ko so vsi ti petinsedemdesetletni stari in osiveli fantje zgubanih obrazov globoko v sebi vedeli, da se zagotovo več ne bodo srečali, sva si midva poiskala umirjen kotiček hotelskega bara, kjer sva se lahko pogovarjala. Naročila sva si brizganec in Bob je začel s svojo zgodbo.

»Prejšnji teden sem bil v Caracasu na poslovnem potovanju.«

»Caracas? Zakaj? Si zmešan? Se zavedaš ti, kakšen politični prevrat je tam?«

»Saj v tem je bistvo, iz naše skupine nihče ne bi šel, ker naj bi bilo prenevarno.«

»A zate pa je varno, za petinsedemdesetletnega, na pol pohabljenega človeka, s tremi žilnimi opornicami v srcu?«

»Želiš slišati zgodbo ali želiš svojemu prijatelju igrati terapevta?«

Imel je prav. Z Bobom sva se vedno norčevala. To je bila edinstvenost najinega prijateljstva in tega nisem počel z nobenim drugim prijateljem. Prepričan sem, da je bilo najino norčevanje znak velike medsebojne naklonjenosti; morda je bil to edini način, ki sva ga našla, da sva bila drug drugemu blizu. Travme in mnoge izgube iz njegovega otroštva so pri njem povzročile nezmožnost neposrednega izražanja ranljivosti in naklonjenosti.

Najti počitek ali varnost – to je bilo zanj nemogoče. Vselej je delal z neverjetno hitrostjo, v operacijski sobi/dvorani ali na oddelku za pooperativno nego, je tedensko preživel vsaj sedemdeset do osemdeset ur. Čeprav je dnevno opravil dve do tri operacije na odprtem srcu in s tem dobro zaslužil, je bil denar zanj majhnega pomena. Živel je skromno in večji del svojega prihodka doniral Izraelu ali dobrodelnim organizacijam, povezanim s holokavstom. V duhu najinega prijateljstva mu nisem mogel nehati težiti glede njegove preobremenjenosti. Primerjal sem ga z balerino v rdečih čevljkah, ki ne more nehati plesati. Nemudoma je odvrnil, da prav nasprotno: balerino ples ubija, njega pa ohranja živega.

Njegov občudovanja vreden um je ustvarjal vedno nove ideje in znan je bil po tem, da je neprestano razvijal nove operacijske tehnike, s katerimi je reševal življenja brezupno bolnih ljudi. Ko se je upokojil, je zapadel v dolgo in globoko depresijo, vendar jo je na presenetljiv način premagal. Postal je poznavalec holokavsta in se vključil v manično polemiziranje o tem, ali se lahko rezultati nacističnih poskusov iz koncentracijskih taborišč uporabijo za namene sodobne medicine. Polemika se je končala z Bobovo študijo v *New England Journal of*

Medicine, v kateri je dokazal, da so bile nacistične raziskave večinoma goljufije. Aktivnost in učinkovitost sta ga hitro ozdravili depresije.

Iz njega so kar vrele nove ideje o raznovrstnih obravnavah, kirurških napravah in procedurah, ki bi jih bilo dovolj za ducat znanstvenikov. S svojo najnovejšo metodo je prispeval k razvoju varnejše nekirurške obravnave napredovalega emfizema pljuč. Bil je eden izmed ustanoviteljev podjetja, ki je razvilo za to namenjen sistem. Veliko je potoval in predaval zdravnikom, da bi jih seznanil s potekom dela.

Vedel sem, da ne more nehati plesati, jaz pa nisem mogel nehati s svojimi neuporabnimi nasveti: upočasni, uživaj življenje, vzemi si čas in pokliči prijatelje.

Bil je tako prisilno zaposlen in preobremenjen, da svoji družini in prijateljem sploh ni omenil, da je zaradi hude angine in srčne katetrizacije pristal v bolnišnici. Nikoli ga nisem nehal opominjati: povej več o sebi, potoži se, prosi za pomoč. Bob je preslišal vse moje dobronamerne nasvete.

Ampak sedaj, na današnji petdeseti obletnici, se je nekaj v njem spremenilo. Bilo je prvič, da me je prosil za pomoč, jaz pa sem se odločil, da mu jo ponudim.

»Bob, povej mi natančno, kaj se je zgodilo v Caracasu.«

»Moje tridnevno potovanje se je bližalo h koncu. Bilo je uspešno: venezuelski zdravniki so bili navdušeni nad našim novim sistemom za zdravljenje emfizema. Bili so pripravljeni začeti s kliničnim testiranjem v univerzitetni bolnišnici. Med celotnim izletom me zaradi precejšnjega tveganja ugrabitve ali ropa moji gostitelji (prav tako zdravniki) niti za trenutek niso spustili izpred oči. Ampak med zadnjo večerjo sem jim rekel, da ne potrebujem njihovega spremstva do letališča: imel sem let v zgodnjih jutranjih urah in hotel je nudil prevoz. Vztrajali so, jaz pa nisem popustil, odločil sem se za hotelsko limuzino. Delovalo je varno.«

»Varno? Ob vsem tem, kar se zdaj dogaja v Venezueli?«

Ker me je njegova nerazsodnost preplašila, sem mu začel nasprotovati, on pa mi je že zažugal s prstom in rekel: »Pa smo spet tam, ne potrebujem psihiatra, ki mi nerga, to lahko dobim povsod.«

»Ne morem si pomagati Bob, to je refleksno. Čisto bom poblaznel ob poslušanju, kakšni nevarnosti se izpostavljaš.«

»Irv, se spomniš, ko sva včeraj pojedla kosilo v delikatesi, nato pa se sprehodila do avta?«

»Torej, spominjam se najinega kosila, ampak kaj ima s tem hoja do avta?«

»Se spomniš, da sva zavila na vogalu in se po stranski ulici sprehodila navzdol proti avtu?«

»Seveda. Strah me je bilo zate, saj si hodil po sredini ceste. Vprašal sem te, ali v Budimpešti ne poznajo pločnikov?«

»Zgodilo se je še nekaj več.«

»Še nekaj več? Kaj več? Oh seveda, zatem sem domneval, da je cesta varnejša kot pločnik, saj nudi boljšo vidljivost.«

»Torej, takrat sem bil preveč vljuđen, da bi ti rekel, da se popolnoma motiš. Bilo je ravno nasprotno: po sredini ceste sem hodil, ker je to nevarnejše. To je bistvo in tega pri meni nikoli nisi razumel. Jaz sem odraščal v nevarnosti, vame je programirana. Malo nevarnosti me pomirja. Šele nedavno sem spoznal, da operacijska soba nadomešča moje nevarno življenje iz časa uporniškega gibanja. V operacijski sobi sem živel z nevarnostjo, z njo sem se soočal pri tveganih srčnih operacijah, ki so reševale življenja. V tem prostoru sem se od nekdaj počutil najbolj domače. To je kot materino mleko. Razumeš?« me je spraševal pogled na njegovem obrazu.

»Jaz sem le spremljevalec duš, ki dela z ambulantnimi ranjenci in nisem navajen tako težkih blaznosti,« sem odgovoril.

»Pravzaprav,« je nadaljeval Bob, ki je preslišal mojo pripombo, »več let nisem cenil svoje drugačnosti. Zame je bilo popolnoma normalno, da vsak, ki je nekaj vreden, postane kardiokirurg in igra igro življenja ali smrti. Tisti, ki jih kardiokirurgija ni zanimala ali za to področje niso bili zmožni, so zamudili enega večjih izzivov v življenju. Šele v zadnjih letih sem povezal svojo strast do tveganja s svojo preteklostjo. Pred približno petindvajsetimi leti se je bostonska univerza v mojem imenu odločila za ustanovitev fundacijske katedre in izdajo sijajne brošure. Na naslovnici sem bil jaz v operacijski sobi, obkrožen z mnogimi asistenti, kirurškimi haljami in pripomočki, na naslovnici pa napis: 'Reševanje nerešljivih življenj.' Desetletja sem bil mnenja, da želijo s to senzacijo zbrati čim več denarja. Nedavno sem ugotovil, da kdorkoli že je skoval to frazo, me je poznal bolje, kot sem se poznal sam.«

»Ne sledim ti več. Vrniva se v Caracas. Kaj se je zgodilo, ko te je zjutraj pobrala limuzina?«

»Razen tega, da mi je šofer preveč zaračunal, je pot do letališča minila brez posebnosti. Povprašal sem ga, ali me lahko pelje do glavnega letališkega vhoda, on pa mi je odgovoril, da bom bližje registracijski točki, če me odloži pri stranskih vratih. Ko sem vstopil v terminal, sem videl pult letalske družbe, oddaljen trideset do štirideset metrov, in potnike, ki so jih spuščali skozi vrata. Komaj sem stopil nekaj korakov, ko je do mene pristopil mlad moški v kratki beli srajci in kratkih hlačah ter me v dobri angleščini povprašal po moji letalski karti. Vprašal sem ga, kdo je, on pa mi je odgovoril, da policist. Želel sem dokazilo, na kar je iz svojega žepa zavihtel z njegovo sliko opremljeno plastično kartico v španskem jeziku. Predal sem mu svojo letalsko karto. Skrbno jo je preučil in me vprašal, ali imam dovolj denarja za plačilo letališke pristojbine.«

»Koliko znaša?«

»60.000 venezuelskih bolivarjev [približno 20 dolarjev],« je odvrnil.

»To je v redu,« sem odgovoril.

»Ko je želel videti mojo denarnico z denarjem, sem mu še enkrat zagotovil, da imam dovolj za letališko pristojbino. Nato mi je rekel, da ima moj let zamudo in da naj grem z njim po stopnicah, ki so bile pred nama, ter počakam v drugem preddverju. Rekel mi je, da mi bo pomagal s prtljago in prijel za moj kovček. Nato me je prosil za potni list. Moj potni list? V glavi mi je zazvonil alarm. Moj potni list je predstavljal mojo identiteto, mojo varnost, mojo vstopnico v svobodo. Preden sem pridobil ameriško državljanstvo in potni list, sem bil tavajoči Jud brez državljanstva. Brez potnega lista se ne bi mogel vrniti v Boston. Ponovno bi bil brezdomec.«

»Vedel sem, da je nekaj zelo narobe in preklopil na avtopilota. Ostro sem ga pogledal in zagrabil mobilni telefon, ki je visel na mojem pasu in položil prst na anteno, ki je štrlela iz zgornjega desnega pola ter rekel: to je oddajnik, ki je neposredno povezan s policijo. Vrne mi moj kovček ali pritisnem na gumb. Poklical bom policijo.«

Okleval je.

»Kličem policijo,« sem rekel. Nato sem ponovil glasneje: »Kličem policijo.«

»Za nekaj sekund je okleval, jaz pa sem iz njegovih rok iztrgal svoj kovček in začel kričati – ne spomnim se kaj – ter teči proti varnostnemu izhodu. Za trenutek sem pogledal nazaj in videl moškega, ki enako hitro teče v nasprotno smer. Pri varnostnem izhodu sem zaposlenemu zasoplo povedal, kaj se je ravno zgodilo. Nemudoma je poklical policijo. Ko je odložil telefon, je rekel: »Lahko ste srečni, skoraj so vas ugrabili. V zadnjem mesecu smo na letališču imeli šest ugrabitev in za nekaterimi se je izgubila vsaka sled.«

Bob je globoko vzdihnil, naredil dolg požirek brizganca in se obrnil proti meni: »To je venezuelski del zgodbe.«

»Kakšna zgodba!« sem rekel. »Kaj pa drugi deli?«

»Ti se šele začenjajo. Nekaj časa nisem zares dojel, kaj se je zgodilo. Nisem mogel uvideti. Bil sem presunjen, skoraj omotičen. Ampak nisem vedel zakaj.«

»Biti skoraj ugrabljen je huda zadeva – dovolj presunljiva za vsakogar.«

»Kot sem rekel, to je šele začetek. Poslušaj dalje. Brez težav sem se prebil skozi varnostno službo, ves omotičen sem vstopil v čakalnico za let in se usedel. Odprl sem revijo, ampak nisem mogel prebrati niti besede. Čakal sem približno eno uro, vrtelo se mi je v glavi, nato pa sem se kot mesečnik vkrcal na let za Miami.«

»Med triurnim čakanjem na prestop za Miami sem tiho sedel v udobnem stolu in srkal dietno Coca Colo. Med dremanjem se mi je v spomin vsililo nekaj, na kar nisem pomislil že skoraj šestdeset let. Sprva se je izmikalo, ampak vztrajno sem segal po njem in poskušal zbrati vsako podrobnost. Končno se je izostril

dogodek, ki sem ga doživel pred šestdesetimi leti v Budimpešti, ko sem bil star petnajst let. Preplavili so me prizori, podoživel sem vsako podrobnost. Ko sem se čez nekaj ur vkrcal na let za Boston, sem se počutil olajšano in od tesnobe skoraj osvobojeno.«

»Povej mi, kaj si videl. Vse mi povej ... Ničesar ne izpusti.«

Svojo prošnjo sem oblikoval na način, da je izražala ljubezen in prijateljstvo. Čutil sem, da bo Bobu lažje, če bo podelil svojo izkušnjo, hkrati pa me je bilo groza, kaj bom slišal. Ampak vedel sem tudi, da je prišel čas, da pospremim svojega prijatelja v njegovo nočno moro.

II.

V enem požirku je spil preostanek brizganca in se naslonil na barsko zofo. Z zaprtimi očmi je začel pripovedovati: »Star sem bil petnajst let. Pobegnil sem iz spreveda za deportacijo, ki so ga nacisti vodili iz geta do železnice in se vrnil v Budimpešto, kjer sem živel kot kristjan z lažnimi osebnimi dokumenti. Vsi člani moje družine so že bili aretirani in deportirani. Sobo sem najel skupaj s prijateljem, ki je leta 1942 prišel na Madžarsko iz Češkoslovaške. Ta je že nekaj časa živel z lažnimi osebnimi dokumenti, zato se je spoznal na zadeve. Predstavil se mi je pod imenom Paul. Njegovega priimka se ne spomnim, njegovega pravega imena pa nisem nikoli izvedel. Postala sva dobra prijatelja. Poleg spomina nanj imam v svojem kabinetu na pisalni mizi tudi staro in zmečkano fotografijo. Imel sem še enega dobrega prijatelja, ime mu je bilo Miklos. Njega so nekaj mesecev prej umorili njilaši.«

»Spomnim se, da si mi pripovedoval o tvojem prijatelju Miklosu, ki so ga ugrabili in ustrelili njilaši. Ampak te besede pa ne poznam – njilaš?«

»Njilaši so bili madžarski nacisti. Bili so barbari, oborožena milica kriminalcev, ki so se potikali po ulicah, ugrabljali Jude in jih na licu mesta umorili ali pa odpeljali v njihovo partijsko hišo, kjer so jih mučili in nato poklali. Bili so veliko bolj zlobni, kot Nemci in madžarska policija. Beseda 'njilaš' izhaja iz madžarske besede 'nyil' [puščica]. Njihov znak je bila dvojna prekržana puščica, podobno kot nemška svastika.«

»S Paulom sva si bila zelo blizu. Ko sva slišala, da so se Judje na Slovaškem uprli nacistom, sva se želela pridružiti tamkajšnjemu upor. Ker nisem govoril Slovaško, je Paul menil, da bi bilo zanj bolje, da gre sam naprej in preuči situacijo. Če bi bilo stanje obetavno, bi se ilegalno vrnil v Budimpešto in me poiskal. Pospremil sem ga do železniške postaje. Ko je vlak odpeljal sem bil prepričan,

da ga bom ponovno videl čez nekaj tednov. Ampak se nikoli več nisem slišal z njim. Po vojni sem ga poskušal poiskati, vendar se je za njim izgubila vsaka sled. Prepričan sem, da so ga umorili nacisti.«

V uporniškem gibanju sem imel številne naloge in ko se je pojavila priložnost, sem storil največ, kar sem lahko. Pravzaprav, postal sem kar dober v ponarejanju osebnih dokumentov Judom, ki so se želeli izdajati za kristjane. Preživel sem se z delom, ki sem ga opravljal čez dan. Bil sem »deklica za vse« v majhni tovarni, ki je izdelovala zdravila za madžarsko vojsko.

»Torej, to je zdaj spomin, ki se je povrnil na letališkem terminalu v Miamiu. Star sem bil petnajst let. Nekega jutra sem hitel v službo in bil že precej pozen. Čez cesto sem videl njilaša. Nosil je vojaško kapo, vojaški pas s tokom za pištolo, v njem je imel pištolo, na roki pa trak z dvema prekrizanima črnima puščicama. Svojo brzostrelko je imel uperjeno v nesrečen, star judovski par, ki se je vlekel nekaj korakov pred njim. Juda, najverjetneje stara nekaj čez šestdeset let, sta na njunem levem delu prsnega koša nosila obvezno deset centimetrsko rumeno zvezdo. Starejšega moškega so nekaj minut pred tem očitno pretepli: obraz je imel tako otekel in v modricah, da so se komaj videle njegove oči. Tudi nos mu je otekel, se rdeče-modro obarval, ukrivil in zakrvavel. Živordeči curki krvi so tekli izpod njegovega osivelega lasišča na čelo in curljali navzdol na njegov obraz. Ušesa je imel velika, pordela in poškodovana. Ženska je jokaje hodila ob njem. Videl sem, kako je glavo obrnila nazaj in rotila njilaša, ta pa ji je obraz s pištolo potisnil naprej.«

»Imej v mislih, da v tistih dneh to ni bilo nič neobičajnega. Vem, da težko dojameš, ampak to je bil takrat običajen in vsakodneven prizor po vsem mestu. Jude so pogosto aretirali na ulici in jih včasih ustrelili kar na licu mesta. Trupla so ležala po pločnikih dan ali dva, dokler niso bila odstranjena. Tudi ta par je bil nedvomno odveden v eno izmed njihovih partijskih hiš, kjer sta bila zaslišana, mučena in ustreljena v glavo ali s klavirsko struno obešena na kavelj, ki je visel s stropa. Ali pa ustreljena in utopljen – ta način usmrnitve je bil njihov najljubši. Njilaši so privedli cele skupine Judov k nabrežju Donave, kjer so jih ustrelili in vrgli v ledeno mrzlo reko. Občasno so zvezali skupaj po tri Jude, ustrelili le enega, nato pa vse tri vrgli v vodo. Preostala dva sta se utopila ali zmrznila.«

Nehote sem drhtel in slutil, da si bo predstava treh skupaj zvezanih teles, ki krilijo v ledeno mrzli vodi, utrla pot v moje sanje. Ampak rekel nisem ničesar.

Bob je opazil moje drhtenje in pogledal vstran. »Na to se navadiš, Irv. Težko je verjeti, ampak se navadiš. Danes tudi jaz težko verjamem, da se je vse to res dogajalo, nekoč pa je bila to vsakodnevna realnost. Videl sem kar nekaj tovrstnih množičnih usmrtitev in vedel, da žrtve, ki so bile vržene v ledeno mrzlo vodo, niso imele nobene možnosti preživetja, četudi streli sami morda niso bili usodni.«

»Njilaši so vedno stražili na začetku in na koncu kolone Judov, ki so jo vodili po ulicah Budimpešte. Občasno, še posebej ko se je stemnilo, jim je sledil pripadnik uporniškega gibanja (nekajkrat sem to storil tudi jaz) in na stražarje vrgel granato v upanju, da bo umoril nekaj barab. Seveda je granata ubila tudi Jude, ampak te je tudi sicer čakala smrt. Občasno je v nastali zmedi uspelo nekaterim pobegniti. Takšnih spominov na uporništvo ne bom nikoli pozabil. Vem, da si zgrožen, ko to poslušáš, ampak želim ti povedati, da so bila to vrhunska doživetja mojega življenja.«

»V sionističnem uporu sem bil tudi zadolžen slediti skupini Judov in si zabeležiti naslov partijske hiše, kamor so jih njilaši odvedli. Takšne partijske hiše so bile razpršene po vsem mestu in če so poročila izvidnikov kazala, da je v kateri izmed njih pridržano večje število Judov, smo to zgradbo občasno ponoči napadli. Mladi Judje iz uporniškega gibanja so se z motornimi kolesi peljali mimo partijske hiše in vanjo metali ročne granate ter streljali z brzostrelkami.«

»Čeprav smo običajno merili v zgornja nadstropja, medtem ko so bili zaporniki v kleti, smo vedeli, da bo ubitih tudi nekaj zapornikov, ampak smo to odmislili – usoda pridržanih Judov je bila v vsakem primeru zapečatená. Želeli smo pobiti nacisté in upali, da bo z napadom ustvarjena zmeda omogočila pobeg vsaj nekaj judovskim zapornikom. Vem, da naši občasni napadi niso bili pretirano uspešni, vendar smo jim vsaj delno dali vedeti, da obstajamo in da njihovo pobijanje Judov ne bo ostalo popolnoma nekaznovano; želeli smo, da vedo, da so tudi sami v nevarnosti.«

»Vse več podrobnosti je vztrajno prehajalo v mojo zavest. Spomnim se, da sem se še enkrat ozrl nazaj, ko sem videl pretepenega starejšega moškega in njegovo jokavo ženo. Čeprav sem se ustavil in za trenutek zastrmel, ne več kot za tri do štiri sekunde, me je njilaš opazil, z druge strani ulice nameril vame pištolo in zakričal, 'Ti! Pridi sem!'«

»Prečkal sem cesto in poskušal biti sproščen. Soočanje z zagatami in z življenjsko nevarnostjo je bilo zame vsakdanje, zato sem ohranil trezno glavo. Globoko v sebi sem bil gotovo prestrašen, ampak nisem si mogel privoščiti, da bi ta strah prevladal nad menoj. Osredotočiti sem se moral na to, kako se rešiti iz nevarne situacije. V tistih dneh si moral imeti pri sebi kup osebnih dokumentov, da si se lahko sprehajal po ulici. Moji dokumenti so bili sicer lažni, vendar dobro izdelani in delovali so avtentično. Vprašal je, ali sem Jud. Zanikal sem in mu kazal osebne dokumente enega za drugim. Vprašal je, kje in s kom živim. Ko sem mu pojasnil, da živim v podnajemniškem stanovanju, je postajal vse bolj sumničav in vprašal, 'Kako to?'. Povedal sem mu, da delam v tovarni, ki proizvaja zdravila za vojsko, z namenom podpirati svojo ubogo in ovdovelo mater in babico, ki sta živeli na podeželju. Povedal sem mu tudi,

da je bil moj oče madžarski vojak, ubit na ruski fronti v boju s komunisti. Ampak na barabo nič od tega ni imelo učinka. Odrezavo mi je odgovoril: 'Izgledaš kot Jud.' Vame je uperil pištolo in zarenčal, 'postavi se zraven preostalih dveh Judov in gremo!'«

Postajal sem vse bolj tesnoben. Bob je videl, kako sem zmajal z glavo in me vprašujoče pogledal.

»Kakšna groza, Bob. Tukaj sem s tabo, poslušam tvoje besede in težko mi je. Moje življenje je bilo tako varno, tako ... mehko, brez vsakršne grožnje.«

»Vedeti moraš, da so bili takšni konflikti moj vsakdanjik. Ko sem hodil ob judovskem paru sem vedel, da sem v težavah, a to še ni bilo vse. Nenadoma se mi je posvetilo, da je vsebina mojega žepa lahko zelo nevarna – v njem sem imel tri uradne madžarske vladne žige. Prejšnji dan sem jih ukradel iz trgovine, kjer so bili izdelani. Tisti večer sem načrtoval srečanje z mojimi kolegi iz uporniškega gibanja, da bi izdelali lažne krščanske dokumente za Jude. Neumno, zelo neumno je bilo, da sem ves dan nosil s seboj takšne obremenilne dokaze, ampak tisto noč sem bil odločen, da bom storil, kar sem si zadal. V tistem času smo vsi neprestano živeli v nevarnosti.«

»Torej, to je bil resnično velik problem. Vedel sem, da me bodo preiskali in če bi pri meni našli štampljke, ne bi imel več nobenih možnosti. Resnično nobenih. Obtožili bi me, da sem vohun uporniškega gibanja. Nato bi me mučili, dokler jim ne bi posredoval informacij o uporniškem gibanju – lokaciji, imenih kolegov. Po mučenju pa bi me ustrelili ali obesili. Bilo me je strah tudi tega, da bi se zlomil in spregovoril. Moral sem se znebiti štampljk.«

»Na srečo sem imel pri sebi tudi nekaj pravih poslovnih pisem, ki so mi bila predana v tovarni, z namenom, da jih odpošljem na sedež generalštaba. Ko smo odkorakali naprej, sem zagledal poštni nabiralnik na drugi strani ulice in vedel, da je to moja velika priložnost, ki je ne smem zamuditi. Nemudoma sem vzel iz torbe pisma, naslovljena na madžarsko vojsko, jih pokazal njilašu in mu obrazložil, da mi je nadrejeni naročil, da morajo biti še danes odposlana, saj vsebujejo navodila za odmerjanje zdravil, ki so namenjena na rusko fronto.«

»Rekel sem mu, da moram pisma odvreči v nabiralnik na drugi strani ulice. Spustil je pištolo, skrbno preučil pisma, prikimal in me posvaril, da naj ne poskušam ničesar neumnega. Med prečkanjem ceste sem skrivoma iz žepa potegnil štampljke (hvala bogu, da sem imel pri sebi le gumijaste ploščice brez lesenih držajev), jih položil med pisma, odprl vrh poštnega nabiralnika in vse skupaj odvrigel vanj. Občutil sem izjemno olajšanje: znebil sem se obremenilnega dokaza, ki je bil ključnega pomena. Zdaj sem moral to pošast le še prepričati, da nisem Jud. Kadarkoli bi mi lahko slekel hlače in pogledal, če sem obrezan. Kot sem rekel, če bi pri meni našli žige, ne bi imel nobenih možnosti.

Vedel sem tudi, da če me odpeljejo v partijsko hišo, imam manj kot pet odstotkov možnosti preživetja.«

Nisem mogel molčati. Tako neznansko sem bil tesnoben, tako zelo mi je razbijalo srce, da sem moral nekaj reči. Karkoli.

»Bob, sploh si ne morem predstavljati, kako si vse to zmogel – kako si to prestal in vse to dosegel v svojem življenju. Kaj si čutil v sebi? Če si predstavljam sebe v tvojem položaju, kako bi se pri petnajstih letih soočil s skoraj gotovo smrtjo ... mislim, ne morem si predstavljati. Moja največja najstniška travma je bila, da za silvestrski večer nisem imel zmenka. Žalostno. Ne razumem, kako si se lahko tako soočal s smrtjo ... Veš, zdaj se že lahko sprijaznim z mislijo na smrt, star sem šestinsedemdeset let, dobro sem živel, izpolnil vse svoje obljube, pripravljen sem. Ampak pri petnajstih letih ... spomnim se, da sem nekajkrat razmišljal o smrti ... ampak oblila me je mrzlica, kot da bi se mi tla ugreznila pod nogami. Zame preveč grozno. Menim, da ni nikakršna skrivnost, od kod izvirajo tvoje nočne more in strahovi. Že poslušati o dogajanjih iz tvoje mladosti se mi zdi grozno, danes ponoči bom najverjetneje sanjal o tebi.«

Bob me je potrepljal po ramenih. Zamislite si, on me je moral tolažiti.

»Na te stvari se navadiš. Vedeti moraš, da je bila to le ena izmed mnogih nevarnih situacij. Očitno se človek navadi tudi na neznosno smrtno nevarnost. Tako zelo sem bil zaposlen s preživetjem, da na smrt sploh nisem pomislil. Samo, da preživim. Če bi si dopustil čutiti, bi bilo to zame takrat in še v naslednjih dvajsetih letih preveč. Si pripravljen poslušati še preostanek?«

Prikimal sem in poskušal prikriti svojo tresavico. »Seveda.« Odločil sem se, da zdaj, ko je Bob končno podelil z mano svoje skrivnosti, ne bom več dopustil, da se ponovno zapre vase.

»Po deset do petnajst minutnem korakanju,« je nadaljeval Bob, »sem videl madžarskega policista, kako je zavil v ulico in nam prihajal naproti. Bil sem obupan in ko sem ga zagledal, sem si rekel 'to je moja priložnost, moja edina priložnost za pobeg. Poklical bom policista.'«

»Zakričal sem mu, 'gospod policist, gospod policist, prosim, gospod, želel bi se pogovoriti z vami. Bil sem na poti v službo, ko me je ustavil ta možki, ki mi ne dovoli nadaljevati poti. Nekam me vodi, trdi, da sem Jud, pa sploh nisem. Sovražim Jude in imam dokumente, ki dokazujejo, da sem kristjan. Če me ne bo izpustil, bom izgubil celotno dnino in je tudi ne bom mogel poslati domov svoji ovdovali materi ter babici. Izvolite, prosim, preglejte moje dokumente, kristjan sem in to dokazujejo tudi moji dokumenti. Dovolite mi oditi v službo. Dokumente sem mu pridržal in mu z njimi pomahal.«

»Ko je policist vprašal, kaj je narobe, je njilaš zarenčal, 'On je Jud. Poskrbel bom zanj in tudi za preostala dva.'«

»Ne, ne boš!« je zalajal policist. »Ta ulica je v moji pristojnosti. Jaz bom poskrbel zanje.«

»Nekaj časa sta se pogajala, dokler policist ni izgubil potrpljenja in v roke vzel svojo pištolo ter ponovil, 'To je moje območje, tukaj jaz patroliram in tega otroka bom jaz odpeljal na policijsko postajo.'«

»Bil sem presenečen, ko se je njilaš preplašeno obrnil k meni in rekel, da me bo predal policistu in dodal, da bo na policijski postaji preveril, če sem bil resnično pripeljan tja. Odšel je naprej in pred seboj vodil starejši par po sredini ulice. Policist, ki je še vedno v roki držal svojo pištolo, mi je rekel, naj korakam pred njim. Obrnil sem se in še zadnjič pogledal proti obsojenemu judovskemu paru. Ničesar nisem mogel storiti.«

»Med njilaši in policisti je bila precejšnja mera napetosti, saj so policisti čutili, da njilaši niso profesionalci, ampak huligani, ki so si pristojnosti policije sami prilastili. Soočanja, kot sem ga izzval, med policisti in njilaši niso bila nobena redkost.«

Bob me je pogledal naravnost v oči – doslej je zgodbo pripovedoval z zaprtimi očmi ali pa se sanjavo zazrl nekam v daljavo. Prvič sem se lahko zazrl v njegovi ogromni zenici in ga čez nekaj sekund vprašal: »In nato?«

»S policistom sva začela korakati in pri naslednji ulici je vrnil svojo pištolo nazaj v tok. Ni me vprašal ničesar in tudi sam sem ostal tiho.«

»Ko sva prehodila še nekaj ulic, je pogledal naokrog in rekel, 'Zgini, pojdi v službo.'«

»Zahvalil sem se mu in povedal, da sem madžarski domoljub ter da mu bo moja mati hvaležna. Vse hitreje sem korakal in se nisem oziral nazaj. Ko sem na naslednji ulici zavil in bil že izven vidnega polja policista, sem že skorajda tekel in ko je mimoidoči tramvaj upočasn timer, skočil nanj. Bil sem prepričan, da me nekdo zasleduje. Opazil sem policista v zadnjem delu tramvaja in si začel utirati pot v sprednji del vozila. Nekaj ulic naprej je tramvaj upočasn timer, jaz pa sem skočil z njega. Na poti do službe sem hodil naokrog po ulicah, saj sem se želel prepričati, da me nihče ne zasleduje. Ko sem prispel v tovarno, me je nadrejeni vprašal, zakaj zamujam. Deloval je zadovoljen, ko sem mu obrazložil, da so bile ulice, ki sem jih običajno ubral, neprehodne zaradi ruševin, nastalih v sinočnjem bombardiranju.«

To je torej ta zgodba. Bob se je na zofi naslonil naprej in me ponovno pogledal v oči. »Kaj meniš? Temu ti praviš potlačitev, kajne? Pozabiti za pol stoletja?«

»Točno tako,« sem rekel. »Še nikoli se nisem srečal s tako dobrim primerom potlačitve in njene razrešitve. To bi morala objaviti v kakšni psihoanalitični reviji.«

»Morda pa je ta tvoj Freud vedel, o čem govori. Si vedel, da je bil tudi on eden

izmed nas? Skoraj bi bil madžarske narodnosti, njegov oče je izviral iz Moravske, ki je bila takrat del Avstro-Ogrske monarhije,« je rekel Bob.

»Še najbolj zanimive pa so mi besede, ki so ti omogočile priklic zgodbe iz globin nezavednega. 'Poklical bom policijo' – to je bila povezava, ki ti je prejšnji teden rešila življenje pred ugrabitljem v Venezueli in tudi takrat, ko si bil star petnajst let. Povej mi, Bob, kaj meniš, zakaj ti je madžarski policist pustil oditi?«

»Ja, *boychik*, to je dobro vprašanje. Tudi jaz sem bil nekaj časa obseden z njim, ampak življenje teče dalje. Ogromno vprašanj sem si zastavljal: Ali je vedel, da sem Jud? Ali je bil le pošten mož, ki je želel storiti nekaj dobrega? Mi je velikuodušno ponudil moje življenje? Ali pa se mu preprosto ni ljubilo zapravljanje časa za nekoga tako nepomembnega, kot sem jaz? Sem sploh kaj pomenil – ali je bilo vse skupaj le naključje? Zgolj srečni upravičenec njegovega sovraštva do njilašev? Tega ne bom nikoli vedel.«

»Sledi še kaj?« sem vprašal. »Kaj se je zgodilo v tednu po tvoji vrnitvi?«

»Z letališča sem se nemudoma odpravil v svojo pisarno v Bostonu (Boston in Caracas sta v enakem časovnem pasu). Svojem kolegom nisem povedal ničesar, saj bi jih lahko skorajšnja ugrabitev preplašila in posledično tudi odvrnila od izvajanja kliničnega testiranja v Venezueli. V prihodnjih dveh tednih bom obiskal še pol ducata mest.«

»To je noro, Bob. Kaj pa počneš? Ubijaš se. Star si sedeminsedemdeset let. Mene utruja že poslušanje tvojega urnika.«

»Vem, da lahko nova tehnika izjemno pomaga ljudem, ki neznansko trpijo zaradi pljučnega emfizema, hlastajo za zrakom, se počasi dušijo in umirajo. Uživam v tem, kar počnem. Kaj bi lahko bilo bolj pomembnega?«

»Bob, besedilo je sicer drugo, melodija pa je ostala ista. Kot aktivni kirurg si najverjetneje opravil več operacij na odprtem srcu, kot katerikoli kirurg na (vsem) svetu. Dan in noč – sedem dni v tednu. Toliko pretiravanja, nobene zmernosti.«

»Ja kakšen psiho prijatelj pa si ti? Zakaj me nisi ustavil?«

»Dal sem vse od sebe – se pogovarjal s teboj, ti nergal, nate kričal, te opozarjal in svaril, potem pa sem zaslišal tvoj odgovor, ki me je ustavil. Nikoli ga ne bom pozabil.«

Bob me je pogledal: »Kaj sem rekel?«

»Si pozabil? Pogovarjala sva se o tem, zakaj si tako velik del svojega življenja preživel v operacijski sobi? Jaz sem menil, da si v operacijski sobi imel popolno kontrolo, s katero si nevtraliziral občutek nemoči, ki te je težil ob izginotju tvoje družine in prijateljev. Četudi si kot pripadnik uporniškega gibanja doživel trenutke navdušenja, si bil večino časa enako nemočen kot milijoni ostalih Judov. Moral si predvsem preživeti. Nato pa si postal nenasitno aktiven človek. Rešuješ življenja. In v operacijski sobi imaš oblast nad skoraj vsem.«

»Torej, to je bil moj najboljši predlog,« sem nadaljeval. »Potem pa si mi nekega dne povedal še nekaj. Zelo jasno se spominjam časa in prostora. Bila sva pri tebi doma in sedel si pod ogromno pastelno sliko, ki je uprizarjala goro skrivenčenih golih trupel. Vedno si rad tam sedel. Kot da bi se pod to sliko počutil domače. Jaz pa sem jo sovražil! Ko sem jo zagledal, sem padel v krč in želel oditi v drugo sobo. Tam si mi povedal, da se počutiš resnično živega takrat, ko v rokah držiš utripajoče človeško srce. Obmolknil sem. Nisem imel nobenega odgovora več.«

»Kako to, da nisi imel odgovora? Zate to ni značilno.«

»Kaj pa naj bi ti odgovoril? Dejansko si mi rekel, da se počutiš živega le takrat, ko visiš na tanki nitki med življenjem in smrtjo. Razumel sem, da potrebuješ to nevarnost, to nujnost, da premagaš občutek mrtvila v sebi.«

»Groza, ki si jo doživel, me je preplavila kot še nikoli doslej. Bil sem popolnoma nemočen. Nisem vedel, kaj naj rečem. Kako naj se z besedami borim proti občutku mrtvila? Poskušal sem se boriti z dejanji. Veliko lepih trenutkov sva preživela, toliko vsega počela skupaj – ti in jaz, pozneje z najinima ženama, z otroki, skupna potovanja ... Pa vendar, je bilo zate to resnično? Tako resnično kot nočna resničnost? Je prodrlo v globino le milimeter do dva, nato pa izpuhtelo? Bob, vem, da če bi jaz doživel vse to, kar si moral doživeti ti, bi bil ali mrtev ali pa bi se počutil mrtvega. Verjetno bi si tudi sam želel držati v rokah utripajoče človeško srce.«

Bob je bil ganjen.

»Slišim te, ne misli, da te ne. Vem, čutiš, da se borim s svojo nemočjo in z nemočjo vseh Judov, Romov in komunistov, ki so zrli puškam nasproti ali korakali v plinske celice. Imaš prav. Sposobnega za delo se počutim le takrat, ko operiram, ko v operacijski sobi obvladujem svoje celotno okolje. In tudi sam vem, da potrebujem nevarnost, to mi omogoča ravnotežje med življenjem in smrtjo. Vse sem sprejel, vse tvoje besede, vsa tvoja dejanja.«

»Ampak,« je nadaljeval Bob, »obstaja še drugi del mene, morda celo večji, ki ga še ne poznaš. Del mene, ki ga boš sedaj spoznal. Ta del mene živi le v mojem drugem življenju – mojem nočnem življenju. Prikazal se mi je v sanjah.«

Presenečeno sem pogledal.

»Kaj? Povedal mi boš svoje sanje? To bo zdaj prvič.«

»Vzemi to kot darilo za najino petdeseto obletnico. Če jih boš dobro interpretiral, ti bom na petinsedemdeseti obletnici povedal svoje naslednje. Skoraj v vseh mojih sanjah se pojavita dve zadevi: ali holokavst ali operacijska soba. Prvo ali drugo, včasih pa se zlijeta v eno. In te grozne, brutalne in krvave sanje mi nekako omogočijo, da naslednji dan obrnem razmeroma nov list. Služijo mi kot nek varnostni ventil; kot vrtinec, ki temne spomine najprej razburka, nato pa jih nevtralizira.«

»Torej, vrniva se k prejšnjemu tednu, k dnevu, ki se je začel s skorajšnjo ugrabitvijo v Caracasu. Prispel sem domov in nikomur nisem povedal, kaj se je zgodilo. Bil sem izčrpan, preutrujen, da bi večerjal, zaspal sem pred deveto uro in imel zelo močne sanje. Morda sem jih zasanjal zate, kot darilo mojemu psiho prijatelju. Izvoli.«

Noč je in nahajam se v čakalnici urgence. Prostor deluje kot bolnišnica v Bostonu, kjer sem mnogo let preživel številne noči. Pogledam bolnike, ki čakajo na zdravniško oskrbo. Pozornost mi pritegne star moški, ki sedi na klopi z živo rumeno Davidovo zvezdo na plašču. Kot da bi ga poznal – ampak nisem čisto prepričan, kdo je.

Nato se znajdem v garderobi operacijske sobe, kjer se poskušam preobleči v operacijsko haljo. Nikjer ne najdem halje, zato v operacijsko sobo hitim oblečen v črtasto pižamo, ki jo nosim pod svojimi oblačili. Črte so modre in sive – ja, kot jetniške uniforme v koncentracijskem taborišču.

Operacijska soba je grozljivo prazna – ni medicinskih sester, asistentov, tehnikov, anesteziologov, ni z modrim platnom prekrte in z operacijskimi inštrumenti naložene mize in, kar je z vidika moje stroke najpomembnejše, ni aparature za zunaj telesni krvni obtok. Počutim se osamljenega, izgubljenega, obupanega. Pogledam naokrog. Stene operacijske sobe so pokrite z rumenimi, obrabljenimi in usnjenimi kovčki, ki so zloženi v vrste po celotni dolžini sobe, od tal do stropa. Nikjer nobenega okna – pravzaprav ni nobenega praznega prostora na steni, kjer bi lahko pogledal rentgenske slike. Povsod sami kovčki, takšni kot kovček starega Juda iz Budimpešte, ki je korakal pred oboroženim njilašem.

Na operacijski mizi vidim golega moškega opletati naokrog. Pristopim k njemu. Zdi se mi znan. To je moški, ki sem ga videl na urgenci. Nato ugotovim, da je on tisti na smrt obsojen in pretepen moški s kovčkom, ki sem ga videl na ulici v Budimpešti. Krvavi iz dveh strelnih ran in kri se prelija preko rumene Davidove zvezde, ki je prišita na njegov gol prsni koš. Potrebuje takojšnjo oskrbo, jaz pa sem popolnoma sam, brez kirurških inštrumentov in nikogar ni, ki bi mi lahko pomagal. Moški zastoka. Umira in moral bi mu odpreti prsni koš, da bi prišel do njegovega srca in zaustavil krvavenje, a nimam skalpela.

V naslednjem trenutku vidim, da je njegov prsni koš odprt. Njegovo srce je na sredini reza oslabilo, prav tako tudi njegov utrip. Curek svetlo rdeče krvi z vsakim srčnim utripom v loku brizgne iz dveh strelnih ran na sprednji srčni steni in se razprši po steklu operacijske luči, katere svetloba pordi, kri pa kaplja nazaj na gol prsni koš moškega. Ti dve rani na srcu moram nujno zapreti, a nimam Dacron obližev, da bi to lahko storil.

Nato se nenadoma v moji desni roki znajdejo škarje, s katerimi iz spodnjega dela svoje črtaste pižame izrežem okrogel obliž, ki ga prišijem na eno izmed ran na srcu in krvavenje se ustavi. Srce se napolni s krvjo in utrip postane močnejši. Nato pa iz

druge, še odprte rane na srcu, brizgne gejzir krvi. Srčni utrip se upočasni, curki krvi vse bolj upadajo, ne dosežejo več operacijske luči, ampak kapljajo nazaj na moje roke, medtem ko delam. Eno roko položim na rano, iz svoje pižame pa izrežem še en okrogel obliž, ki ga prišijem na drugo rano na srcu.

Krvavenje se ponovno ustavi, ampak kmalu se srce izprazni, utrip postane slaboten, nato pa popolnoma izgine. Poskušam masirati srce, vendar se moje roke ne premaknejo. Vse več ljudi začne prihajati v operacijsko sobo, ki izgleda že kot kakšna sodna dvorana. Vsi me obsojajoče gledajo.

»Zbudil sem se preznojen. Rjuha in vzglavnik sta bila premočena. Med prebujanjem sem neprenehoma razmišljal, 'če bi mi uspelo masirati srce, bi mu lahko rešil življenje'. Nato se nenadoma prebudim in ugotovim, da so bile le sanje in počutim se že manj obremenjenega. Vendar si tudi v budnem stanju tiho ponavljam, 'ko bi mu le lahko rešil življenje'.«

»Ko bi mu le lahko rešil življenje, potem ... potem ... Bob, kar nadaljuj.«

»Ampak nisem mu mogel rešiti življenja. Brez kirurških inštrumentov. Brez obližev, brez kirurških niti. Nisem mogel.«

»Res je, nisi ga mogel rešiti. V operacijski sobi nisi bil opremljen, da bi ga lahko rešil. In ni bil opremljen niti petnajstletni prestrašen fant, ki je tistega dne še sam komaj preživel. Menim, da je to ključ do tvojih sanj. Ničesar nisi mogel storiti drugače. Ampak kljub temu se vsako noč postaviš pred sodišče in se izrečeš za krivega, svoje življenje si preživel v pokori. Robert Brent, že dlje časa te opazujem in sedaj bom podal sodbo.«

Bob me je pogledal, pridobil sem njegovo pozornost.

»Razglašam te za nedolžnega,« sem rekel.

Bob je prvič ostal brez besed.

Vstal sem in s prstom pokazal nanj ter ponovil, »razglašam te za nedolžnega.«

»Gospod sodnik, nisem prepričan, da ste upoštevali vse dokaze. Ali ne govorijo sanje o tem, da bi ga lahko rešil, če bi se žrtvoval zanj? V sanjah sem razrezal svoja oblačila, da bi ga rešil. Ampak pred šestdesetimi leti, na ulicah Budimpešte, sem poskrbel samo zase, sploh nisem pomislil na starega moškega in njegovo ženo.«

»Ampak Bob, saj sanje jasno odgovorijo na tvoje vprašanje. Dal si vse od sebe, še svojo pižamo si razrezal in še vedno ni bilo dovolj. Njegovo srce se je kljub vsemu ustavilo.«

»Lahko bi vsaj nekaj naredil.«

»Prisluhni svojim sanjam: govorijo ti resnico, ki prihaja iz tvojega srca. Ne bi ga mogel rešiti. Niti njega, niti star zakonski par. Niti takrat, niti zdaj. Bob, nedolžen si.«

Počasi je prikimal, za nekaj časa obsedel v tišini, nato pa pogledal na svojo uro. »Enajst. Spat bi že moral. Grem *schlafen*. Koliko sem ti dolžan?«

»Ogromno. Potreboval bi kalkulator, da izračunam.«

»Kakršenkoli že je ta znesek, predal ga bom nočnemu sodišču. Morda te bodo nagradili z blagoslovom ali lososovim sendvičem za zajtrk.«

Obrnil se je k meni in me pogledal globoko v oči. Objela sva se in objem je trajal dlje, kot kadarkoli doslej. Nato sva počasi odkorakala novim sanjam naproti.